CEL CE SE PEDEPSEȘTE SINGUR

Titlul latin:

HEAUTONTIMORUMENOS

PERSONAJELE

CHREMES, tatăl lui Clitipho
MENEDEMUS, tatăl lui Clinia
CLITIPHO, iubitul Bacchidei
CLINIA, iubitul Antiphilei
SYRUS, sclavul lui Clitipho
DROMO, sclavul lui Clinia
SOSTRATA, soția lui Chremes
ANTIPHILA, o tînără fată
BACCHIS, o curtezană
PHRYGIA, slujnica Bacchidei
CANTHARA, o doică

Acțiunea se petrece într-o mică așezare rurală din preajma Atenei.

PROLOGUL

Ca să nu vă uimească de ce mi-a dat poetul
Un rol de tînăr mie, om vîrstnic — să vă spun
În primul rînd: pe urmă vă spun de ce-am venit.
Luată dintr-o piesă grecească nouă,-acuma
Vă dau o nouă piesă, *Heautontimorumenos*,
Cu-o dublă-alcătuire pe-o țesătură simplă[1].
V-am spus de noua piesă, v-am spus ce-a fost; s-ar cere
Să spun și cine-a scris-o și-a cui e în greceşte,
Dar cea mai mare parte din voi socot că știe.
Să spun, în două vorbe, de ce primit-am rolul.
Trimis al lui poetul m-a vrut, ci nu prolog;
Îi sînt apărătorul, iar voi judecătorii.
Apărătorul însă-i maestru la cuvînt
Doar în măsura-n care a cugetat măestru
Cel ce-a-ntocmit și-l pune să spună apărarea.
Cît despre larma unor limbuți invidioși;
Că din mai multe piese grecești a-nsăilat
Puține-n latinește — așa-i, nu zice nu,
Și rău defel nu-i pare, și va mai face astfel.
Buni autori sînt pildă, și după pilda lor
Îndreptățit se crede aidoma să facă.
Și despre-nțepătura bătrînului poet:

[1] Textul original și sensul acestui vers sînt nesigure.

C-a început să scrie punînd temei pe harul
Unor aleşi prieteni, ci nu pe harul său —
Veţi judeca voi singuri şi vă puteţi rosti.
Nu-i luaţi, de-aceea,-n seamă doar pe răuvoitori;
Şi oamenii de bună credinţă-i ascultaţi.
Fiţi drepţi; şi-mbărbătaţi-i întru desăvîrşire
Pe cei ce vor să joace, fără cusur, noi piese.
Şi nu-l înţep acuma pe cel ce-a-nfăţişat
Ferindu-se poporul din calea unui sclav
Care fugea: îl face s-asculte un nebun?
De boacănele sale pe larg am să vorbesc
În altă piesă nouă, de nu-şi ogoaie bîrfa.
Veniţi cu bune gînduri; şi daţi-ne putinţa
Să vă jucăm în tihnă o piesă liniştită,
Fără acele roluri de sclavi fugind zănatici,
Bătrîni prinşi de mînie şi paraziţi mîncăi,
De sicofanţi obraznici şi lacomi negustori
De sclavi, mereu jucate de mine, om bătrîn,
Cu cea mai mare larmă şi truda cea mai mare.
Din pricina mea spuneţi că pricina de faţă
E dreaptă, ca din trudă să-mi uşuraţi o parte.
Cei ce compun noi piese n-au milă de bătrîni:
La mine vin cu cele la care-i de trudit;
Cu cele liniştite se duc la altă trupă.
E simplu scrisă piesa de azi: puteţi vedea
Talentul meu în genul acesta, ca şi-n altul.
(Şi dacă ştiţi că nu sînt om lacom de cîştig,
Şi dacă totdeauna m-am socotit deplin
Cinstit de preţuirea deplină-a tuturor,)[1]
Cu mine daţi o pildă — ca tinerii să pună
La suflet vrerea noastră mai mult decît pe-a lor.

[1] Versuri adăugate, probabil, pentru a se face o mai firească legătură cu finalul.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

CHREMES, MENEDEMUS

CHREMES

Măcar că ne cunoaștem de prea puțină vreme,
Abia de cînd în preajmă-mi ai cumpărat ogorul,
Și n-am avut, altminteri, nici alte legături —
Azi meritele tale, vecinătatea noastră,
Care-ar putea, nici vorbă, să ne-mprietenească,
Mă fac să-ți spun pe față și fără ocolișuri
Că, după cîte-mi pare, muncești din cale-afară
De mult și pentru anii și pentru-averea ta.
Pe zeii buni, pe oameni! ce vrei, ce urmărești?
Șaizeci de ani pesemne, de nu mai bine, porți;
Ai un ogor cum altul mai bun și mai de preț
Nu stăpînește nimeni prin tot acest cuprins;
Mulțimi de sclavi; și-atîta în locul lor te zbați
Muncind din greu, de parcă nu ai avea nici unul.
Ci eu, din zorii zilei, cînd ies, și pînă seara
Tîrziu, cînd intru-n casă te văd, și mă uimesc,
Cum sapi mereu pe țarini, și ari, și cari; pe scurt,
Nu stai măcar o clipă și nu te ocrotești.
Și nu pentru că-ți face plăcere, știu: „Nu sînt
Prea mulțumit, vei spune, de lucrul celorlalți".
Dar dacă osteni-vei aidoma punîndu-i
Pe ei să ostenească, vei fi mai cîștigat.

MENEDEMUS

Au treburile tale îți dau răgazul, Chremes,
Să porți atîta grijă unor străine treburi?

CHREMES

Sînt om: străin nu-mi este nimic ce-i omenesc.[1]
Ia asta ca povață ori ia-o ca-ntrebare:
Faci bine? fac ca tine; faci rău? te pot feri.

MENEDEMUS

Eu fac ceea ce-mi place, iar tu, cum vrei să faci.

CHREMES

Cunoști un om ce singur se pedepsește?

MENEDEMUS

Eu.

CHREMES

De ai vreun păs, îmi pare nespus de rău; dar care-i
Necazul tău? Și meriți atîta chin?

MENEDEMUS

Vai mie!

CHREMES

Nu plînge, mai degrabă ajută-mi să-nțeleg.
Nu te feri, n-ai teamă, încrede-te în mine;
Pot să te-ajut cu vorba, cu sfatul sau averea.

MENEDEMUS

Vrei să știi tot?

CHREMES

Vezi bine; și pricina ți-am spus-o.

[1] Expresie proverbială *(Homo sum: humani nihil a me alienum puto)*.

MENEDEMUS

Îți povestesc.

CHREMES

Dar lasă din mînă grebla asta;
Nu mai trudi și-acuma.

MENEDEMUS

Ba nicidecum!

CHREMES

Ce toană!

MENEDEMUS

Pe Hercle! nu-mi îngădui o clipă de odihnă.

CHREMES

Nici eu n-am să-ți îngădui...

(Îi ia unelta din mînă)

MENEDEMUS

Faci rău, și n-ai dreptate!

CHREMES

E tare grea. Ce-nseamnă...?

MENEDEMUS

Așa mi se cuvine.

CHREMES

Acuma, povestește.

MENEDEMUS

Am un băiat, doar unul...
Dar ce zic „am" băiatul? Nu, Chremes, l-am avut;
Dacă-l mai am, azi nu știu.

CHREMES

Cum asta?

MENEDEMUS

Ai să vezi.
Stă în cetate-o biată bătrînă din Corint;
De fata ei băiatul s-a-ndrăgostit nebun,
Că și-o vedea nevastă; dar se ferea de mine.
Cînd am aflat, cu toată-omenia m-am purtat
Și grija pentr-un suflet îndurerat și tînăr;
Dar și cu strășnicia părintelui din mine.
L-învinuiam într-una: „Hei! ce fel de nădejdi
Te țin pe calea asta, cînd tatăl îți trăiește,
De-ți socotești aproape soție curtezana?
Te-nșeli amar, o, Clinia, și nu prea mă cunoști!
Băiat al meu ți-oi spune atîta timp cît faci
Un lucru demn de tine; dar dacă mă-ndîrjești,
Găsi-voi iute leacul demn de purtarea ta.
Sminteala asta vine din multa-ți trîndăveală.
La anii tăi, eu, unul, nu dragoste făceam,
Ci,-mpins de sărăcie, în Asia m-am dus
Și-am dobîndit în luptă renume și belșug."
Pe scurt, aici ajungem: băiatul auzind
Mereu necruțătoru-mi cuvînt, se dă bătut;
A chibzuit că anii și dragostea ce-i port[1]
Mă fac să-i văd mai bine și să-i prevăd norocul;
În Asia, la rege, ca militar, s-a dus!

CHREMES

Ei, taci!

MENEDEMUS

Fără să-mi spună; acuma sînt trei luni.

[1] Textul original al versului este nesigur.

CHREMES

Voi amîndoi greșit-ați; iar fapta-i dovedește
Tărie sufletească și-o inimă aleasă.

MENEDEMUS

Înștiințat de oameni pe care-i prevestise,
Mă-ntorc prostit acasă, cu suflet chinuit
Și sfîșiat, și-aproape nebun de supărare.
Pe-un scaun cad: dau buzna să mă descalțe sclavii.
Văd alții cum aleargă să-mi pregătească patul
Ori să-mi aducă cina; se străduiau cu toții
Nepregetînd nici unul să-mi îndulcească-amarul.
Și mă gîndeam văzîndu-i: „Pe zei! numai de mine
Și placurile mele să se-ngrijească-atîția!
Să-mi țeasă-atîția straie! Să fac de unul singur
Atîta cheltuială! Cînd pe băiatul meu —
În drept să se desfete la fel, de nu mai mult,
Aflîndu-se la anii deplinei desfătări —
L-am alungat, sărmanul, cu nedreptatea mea!
Dac-aș urma tot astfel, sînt demn, cu-adevărat,
De cea mai grea pedeapsă. Cît timp el duce-o viață
De lipsuri, și-i departe, din vina mea. de țară,
Mă pedepsesc eu însumi, în locul lui, trudind,
Strîngînd, făcînd pe sclavul și economisind."
Și iată ce făcut-am: nimic n-am mai păstrat
Din vase sau veșminte; m-am descotorisit,
Vînzîndu-i, de toți sclavii și sclavele,-n afară
De cei ce își acopăr ei înșiși cheltuiala
Muncind la cîmp; și casa mi-am dat-o cu chirie,
Și cu vreo cincisprezece talanți am cumpărat
Acest ogor pe care muncesc. Cu-atît mai mică
Îmi pare nedreptatea față de fiul meu,
Cu cît mă chinui, Chremes, și-mi gust nenorocirea;
Și n-am să mă mai bucur nicium, pînă nu-l văd
Sosind întreg și teafăr, părtaș la bucuria-mi.

CHREMES

E-n firea ta, văd bine, să fii un tată bun,
Și dacă-l luai cu duhul blîndeței, fiul tău
S-ar fi supus; atîta că nu v-ați cunoscut
Îndeajuns. Urmarea? Ascuns-ați adevărul:
Tu n-ai dorit să știe ce dragoste îi porți,
El n-a vrut să se-ncreadă, ca fiu, în tatăl lui.
De-ați fi făcut altminteri, nu se-ntîmpla nimic.

MENEDEMUS

Mărturisesc, așa e; sînt tare vinovat.

CHREMES

Eu bănui, Menedemus, ba cred că se va-ntoarce
Cu bine, poate-ntr-una din zilele acestea.

MENEDEMUS

O, să te-audă zeii!

CHREMES

Și-acuma, dacă vrei,
Cum tot e sărbătoarea lui Dionysos[1], vino
La noi.

MENEDEMUS

Nu pot.

CHREMES

Cum asta? Ci cruță-te puțin;
Și fiul tău, pe Hercle! te-ar sfătui la fel.

[1] La romani: *Bacchus*, zeul vinului și al viței-de-vie. Era sărbătorit în cîntece și dansuri, adesea cu caracter orgiastic.

MENEDEMUS

L-am alungat — să-ndure din greu, și n-aș putea
Să nu îndur eu însumi.

CHREMES

Ești neclintit?

MENEDEMUS

Da, sînt.

CHREMES

Cu bine,-atunci.

MENEDEMUS

Cu bine.

(Iese.)

CHREMES

Mi-a stors, sărmanul, lacrimi,
Și, vai, mă-neacă mila! Dar cred că-i vremea, iată,
E vremea-acum pe Phania, vecinul meu de-aici,
Să mi-l poftesc la cină; să văd dacă-i acasă.

(Iese, apoi se întoarce.)

Nici n-am avut pe cine să chem: de mult, se spune
C-ar fi plecat; eu însumi fac oaspeții s-aștepte.
Să intru. Dar ce zgomot aud la ușa mea?
Cine-a ieșit din casă? Mă trag de-o parte,-aici.

SCENA II

CLITIPHO, CHREMES

CLITIPHO

(vorbind spre interiorul casei)

Ogoaie-ți temerile, Clinia; ei n-au întîrziat nicicum,
Și ea, prinsoare fac cu tine, că-ți vine-odată cu trimisul.
Alungă teama fără noimă care te zbuciumă-n zadar.

CHREMES

(aparte)

Cui îi vorbește fiul meu?

CLITIPHO

(aparte)

Îl văd pe tata, și mă bucur.

(Tare.)

Sosești la vreme, dragă tată!

CHREMES

Ce s-a-ntîmplat?

CLITIPHO

Pe Menedemus, vecinul nostru,-l știi?

CHREMES

Prea bine.

CLITIPHO

Și știi că are-un fiu?

CHREMES

Acuma-i plecat în Asia.

CLITIPHO

Nu, tată;

E-n casa noastră.

CHREMES

Cum?!

CLITIPHO

De-o oră a debarcat, și l-am poftit
La cină; căci prieteni sîntem nedespărțiți, de cînd ne știm,
Din fragedă copilărie.

CHREMES

Îmi dai o veste fără seamăn.
De ce n-am stăruit să vină la masa noastră Menedemus,
Ca să-l pun, primul, față-n față cu bucuria-i nevisată!
Dar încă-i vreme.

CLITIPHO

N-ar fi bine; să nu te duci la dînsul, tată.

CHREMES

De ce?

CLITIPHO

Nu știe nici băiatul cum e mai bine;-abia sosit,
El și de tatăl lui se teme, dar și de inima iubitei.
De dragul ei s-a dus în lume, cînd s-a certat...

CHREMES

Știu.

CLITIPHO

A trimis
Un sclav, acum, la ea,-n cetate, și l-am trimis și eu pe Syrus.

CHREMES

Ce spune?

CLITIPHO

El? Nefericit e.

CHREMES

Așa? Dar cine-i mai puțin?
Și ce nu are, ce-i lipsește din ce numim noi fericire?
Părinți, prieteni, neamuri, țară înfloritoare, bunăstare...
E-adevărat că le dăm prețul pe care-l vrem; le folosim
Cu minte;-nseamnă fericire, iar dacă nu: prăpăd înseamnă.

CLITIPHO

Nenduplecat a fost bătrînul; și de nimic nu mă-nspăimînt,
Decît că-n furia-i cășună iar cu mustrări pe Clinia, tată!

CHREMES

El,. care...?

(Aparte.)

Dar să tac din gură, că-i bine să se teamă fiul;

CLITIPHO

Ce tot șoptești?

CHREMES

Îți spun. Băiatul, oricum, nu trebuia să plece.
Se poate să fi fost cam aspru în dragostea-i: el trebuia
Să se supună, că pe cine, de nu părintele,-ți ascultă?
Să-i fi făcut pe voie tatăl, sau fiul tatălui pe voie?
L-învinuie c-a fost prea aspru, și nu e drept; nenduplecarea
Părintelui rămîne-aceeași, oricît ar fi de cumsecade:
Nu vrea-n dezmăț să se afunde, nu vrea s-o ducă tot în chefuri,
Și-i strînge băierile pungii; nici vorbă,-n numele virtuții.
Cînd sufletul ajunge sclavul celor mai rele dintre patimi,
Știu, Clitipho, că nu se poate să nu se schimbe și purtarea.
E înțelept și-ți folosește să-nveți din pilda celorlalți.

CLITIPHO

Gîndesc la fel.

CHREMES

Plec înăuntru, să văd cum stăm, ce-avem la cină.
E tîrzior, și bine-ai face să nu te depărtezi de casă.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

CLITIPHO

Ah, ce nedrept pe noi, cei tineri, ne judecă părinții noștri!
Deși copii, firesc le pare pe lume să venim bătrîni,
Și nu vor să ne facem rîndul la zbenguiala tinereții.
Ei după mintea lor de-acuma, nu cea de-atunci, ne cîrmuiesc.
Dacă-aș avea un fiu, pe Hercle! un tată-aș fi-ngăduitor;
Și dacă-ar face-o nefăcută, de vină-aș ști să mi-l desfac.
Nu ca al meu, care-mi arată vorbind de alții că-i sînt drag.
Și, vai, cînd bea o cupă, două, ce voinicos îmi dă povețe!
Parcă-l aud: „Îți folosește să-nveți din pilda celorlalți".
Viclean se crede! Nu-și dă seama că spune basme unui surd!
Mai simțitor mă știu la vorba iubitei mele: „Dă-mi! Adu-mi!"
Că nu pot să-i răspund; și nimeni nu e ca mine de mihnit.
El s-a-ncurcat de-a bine-n treabă, dar draga dragului de Clinia
Cinstit se poartă și nu are apucături de curtezană.
A mea e lacomă, trufașă, poruncitoare, mofturoasă;
Și eu nu-i dărui decît: „Bine!" Mă tem să-i spun că n-am ce-i da.
Și-abia m-am prins în mărăcine; și tata încă n-a aflat.

SCENA II

CLINIA, CLITIPHO

CLINIA

(intrînd, aparte)

De mi-ar fi mers bine-n iubire, nu mă-ndoiesc c-ar fi venit
De multă vreme; dar mi-e teamă că,-n lipsă, mi-au stricat iubita.
Și-atîtea pricini își dau mîna ca să-mi sporească-amărăciunea:
Prilejurile, locul, vîrsta, o mamă rea ce-n mîini o ține
Și doar cîștigu-l urmărește.

CLITIPHO

(ieșindu-i în cale)

Hei, Clinia!

CLINIA

Tare-s abătut!

CLITIPHO

Ia seama, dinspre casa voastră să nu te vadă cineva!

CLINIA

Da, bine. Simt cum mi se lasă o neagră prevestire-n suflet.

CLITIPHO

Pe Hercle! te repezi să judeci un lucru pînă nu-l cunoști?

CLINIA

De n-ar fi ceva rău la mijloc, n-ar fi venit?

CLITIPHO

Îți vine.

CLINIA

Cînd?

CLITIPHO

De-acolo pîn-aici, e cale. Pe urmă, știi cum e femeia:
Pînă pornește, pînă pleacă, se face anul[1].

[1] Expresie proverbială *(Dum moliuntur, dum conantur, annus est.)*

CLINIA

Ah, mi-e teamă,
Prietene!

CLITIPHO

Răsuflă: iată-i venind pe Syrus și pe Dromo.

SCENA III

SYNIS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO

SYRUS

(intrînd împreună cu Dromo)

Zici tu?

DROMO

Așa e. Cîtă vreme ne-am spus povești, ele-au rămas
În urmă, crede-mă.

CLITIPHO

(către Clinia)

Îți vine iubita; Clinia, hei, auzi?!

CLINIA

Da, în sfîrșit, aud, răsuflu și, iarăși, Clitipho, trăiesc!

SYRUS

(către Dromo)

Și nu mă mir: vin priponite; o ceată-aduc de slujitoare
Cu ele.

CLINIA

Sînt pierdut! de unde le poate-avea?

CLITIPHO

Mă-ntrebi pe mine?

SYRUS

(către Dromo)

Urît că le-am lăsat în urmă cu-atîtea bogăţii!

CLINIA

Vai mie!

SYRUS

(idem)

Veşminte,-aurării; e noapte, şi ele nu ştiu care-i drumul.
Am săvîrşit o neghiobie. Porneşte, Dromo,-n calea lor.
De ce stai? Pleacă!

CLINIA

(zărind alaiul femeilor care se apropie)

Vai, vai mie! Cum mi se spulberă speranţa!

CLITIPHO

Dar ce tot ai? De ce te zbuciumi?

CLINIA

Mă-ntrebi ce am? Nu vezi şi tu?
Veşminte, aur, slujitoare! Cînd eu o las cu-o biată sclavă —
De unde, spune, toate astea?

CLITIPHO

Acuma, da,-nţeleg şi eu.

SYRUS

Zei buni, ce oaste! Casa noastră cam anevoie-o să le-ncapă.
Ce-or să mai bea şi să mănînce! Îl plîng şi-l vaiet pe stăpîn!

(Văzîndu-i pe cei doi tineri.)

Dar iată şi pe cine caut.

CLINIA

O, Iupiter, credința ei!
În timp ce eu, nesăbuitul, m-am dus în lume pentru tine,
Ai strîns avere, Antiphila, și m-ai lăsat bătut de rele,
Tu, pentru care-ndur necinstea și n-am vrut să-l ascult pe tata,
Și mi-e rușine că, vorbindu-mi de firea-acestor femeiuști,
Nu i-am luat sfaturile-n seamă și nu m-am despărțit de ea.
Dar azi o fac, chiar dacă-n ziua cînd i-ar fi fost pe plac, n-am vrut.
Vai mie, vai, nefericitul!

SYRUS

(către Dromo)

Eu cred c-a înțeles greșit
Sporovăiala noastră.

(Tare.)

Clinia, iubita nu-ți e cum o crezi;
A dus aceeași viață și-ți poartă-aceleași gînduri,
De i-am citit noi bine, din faptele-i, în suflet.

CLINIA

Ce spui? Nimic pe lume n-aș vrea mai mult decît
Să știu c-am bănuit-o și nu-i adevărat.

SYRUS

În primul rînd — ca totul să fie lămurit:
Bătrîna nu e mama copilei, cum părea.
Ea a murit; știu asta, c-am auzit, pe drum,
Spunîndu-i celeilalte.

CLITIPHO

Cum? cine e cealaltă?

SYRUS

Aşteaptă, pîn' la capăt să duc ce-am început;
Pe urmă, ne-om întoarce...

CLITIPHO

Mai repede!

SYRUS

Odată
Ajunşi în faţa casei, la uşă bate Dromo;
Iese-o bătrînă; uşa numai de-o palmă-o crapă
Şi piere înăuntru; eu o urmez; degrabă
Încuie, şi se-ntoarce la lîna ei bătrîna.
Atunci sau niciodată s-ar fi putut cunoaşte
Cum şi-a clădit ea viaţa în lipsa ta, o, Clinia,
Căci am căzut în casa femeii fără veste;
Aşa că-mprejurarea deplin ne-a-ngăduit
Să cumpănim ce viaţă trăieşte zi de zi —
E cea mai bună cale să dibuieşti un om.
Ţesînd cu sîrguinţă la pînză am găsit-o,
Sărăcăcios, în straie de doliu,-nveşmîntată,
Pesemne-ntru cinstirea bătrînei ce-a murit;
Gătită pentru sine, fără podoabe scumpe
Sau alte măestrite nimicuri femeieşti;
Cosiţa-i despletită pe umeri o zvîrlise
Cu nepăsare — gata!

CLINIA

Să nu mă-ncerci, o, Syrus,
Cu-atîta bucurie, fără temei!

SYRUS

Bătrîna
Îi ticluia urzeala; şi mai era o sclavă
Care ţesea alături, de zdrenţe-acoperită,
Murdară şi-ngălată.

CLITIPHO

De spune adevărul —
Și-l spune — cine-i, Clinia, mai fericit ca tine?
Ce-nseamnă murdăria și zdrențăria sclavei?
E încă-un semn că nu poți să bănuiești patroana
Cînd tocmai vestitorii[1] arată nengrijit;
Că nu ți se deschide pîn' la patroană calea,
De n-o plătești, știi bine, pe sclavă-n primul rînd.

CLINIA

Urmează, dar, pe Hercle! să nu-ncerci cu minciuni
Să mă cîștigi. Și cè-a zis cînd i-ai vorbit de mine?

SYRUS

Îndată ce aude că te-ai întors și-i ceri
Să vină-aici, copila își lasă țesătura
Și ochii mari de lacrimi s-acoperă; era
Ușor să vezi că-ți poartă o dragoste fierbinte

CLINIA

Zeiască bucurie! Ah, nu-mi mai vin în fire!
Și m-am temut!

CLITIPHO

Eu, unul, știam că n-ai dreptate.
Acum te-ndupleci, Syrus, să spui cine-i cealaltă?

SYRUS

Aducem și pe Bacchis a ta.

CLITIPHO

Cum? Ce? pe Bacchis?
Și unde, prostule,-ai aduce-o?

[1] În original: *internuntii* — persoanele însărcinate să ducă scrisorile sau veștile confidențiale.

SYRUS

Cum unde? Păi la noi acasă.

CLITIPHO

La tata?

SYRUS

Da.

CLITIPHO

O, ce-ndrăzneț e, nerușinatul!

SYRUS

Hei, nu fără.
Primejdii faci o faptă mare și vrednică de-adus aminte!

CLITIPHO

Așa, cu prețul vieții mele, te vrei, mișelule, slăvit!
La cea mai mică-a ta greșeală n-ai să fii tu, ci eu, pierdut.
(Către Clinia.)
Ce să mă fac cu el?

SYRUS

Cît despre...

CLITIPHO

„Cît despre", ce?

SYRUS

Dă-mi voie.

CLINIA

Lasă-l.

CLITIPHO

Îl las.

SYRUS

Să știi că toată treaba e ca și cînd...

CLITIPHO

Ce aiureală
Vrea să ne-nșire?

CLINIA

Haide, Syrus, are dreptate: treci la fapte.

SYRUS

Dar nu pot trece sub tăcere... Nedrept ești, Clitipho, și-mi pui
De tot răbdarea la-ncercare!

CLINIA

(către Clitipho)

Să-l ascultăm, pe Hercle! taci.

SYRUS

Vrei s-o iubești, vrei să te bucuri de ea și daruri să-i aduci;
Fără primejdii sau necazuri: și nu ți-e proastă socoteala,
Dac-ar fi drept pe lumea asta să vrei ce nu se poate vrea.
Ori iei, cu ea, și toate cele, ori, pentru ele,-o părăsești.
Din două căi sosit-a vremea să mergi pe cea care-ți convine.
La drept vorbind, eu știu că planul urzit de mine-i bun și sigur:
Te-ar ajuta ca fără teamă să-ți duci la taică-tău iubita;
Chiar și bănuții pentru daruri ți i-aș găsi pe-această cale,
Să nu-mi mai asurzești urechea cerîndu-mi mie să-ți fac rost.
Ce vrei mai mult?

CLITIPHO

Ah, să se poată...

SYRUS

Cum „să se poată"? Fă-ncercarea.

CLITIPHO

Hai, să-ți cunoaștem planul: care-i?

SYRUS

Să-ți dăm iubita drept iubita Lui Clinia.

CLITIPHO

Fie, foarte bine! Dar ce se face el cu-a lui?
Tot lui i-o dai, că nu-i ajunge doar una ca să-l înjosească?

SYRUS

La maică-ta aș vrea s-o ducă.

CLITIPHO

Și pentru ce?

SYRUS

Ar fi prea lungă
Povestea, să ți-o-nșir pe toată; am eu temeiuri.

CLITIPHO

Aiureli!
Nici un temei nu văd, pe Hercle! să merg pe-o cale neștiută.

SYRUS

Ia stai; dacă te temi de-acesta, am un alt plan, fără primejdii;
Voi, cîntăriți-l.

CLITIPHO

Da, găsește ceva cum spui acum!

SYRUS

Prea bine.
În calea lor dau fuga și le întorc...

CLITIPHO

Cum asta?

Ce tot vorbești?

SYRUS

Mă strădui să-ți spulber orice temeri,
Ca să dormi pe-amîndouă urechile tihnit[1].

CLITIPHO

Ah, ce să fac?

CLINIA

Tu? Pentru că planu-i...

CLITIPHO

Spune-mi, Syrus,

Cinstit.

SYRUS

Alege singur: cît încă poți alege.

(Se îndepărtează.)

CLINIA

...e chibzuit, urmează-l; că n-ai de unde ști...

CLITIPHO

Stai, Syrus!

SYRUS

Bine, bine: nu-mi pasă de ce știi.

(Se îndepărtează mai mult.)

CLINIA

...dacă-ți va sta-n putere sau nu să-l mai urmezi.

[1] Expresie proverbială *(In aurem utramvis otiose ut dormias)*.

CLITIPHO

E drept, pe Hercle! Syrus! Hei, Syrus! Te rog! Syrus!

SYRUS

(aparte)

L-am pus pe flăcări!

(Tare, către Clitipho.)

Cè vrei?

CLITIPHO

Să nu pleci!

SYRUS

Fie. Spune.

Ori planul meu și-acuma-i de neurmat?

CLITIPHO

Nu, Syrus:

Renumele și cinstea-mi le dau pe mîna ta.
Judecător ești, nù vreau s-ajungi învinuit.

SYRUS

Povața ta e tare glumeață: ca și cum
De mine-ntîi e vorba și mai apoi de tine.
Ci dacă se întîmplă vreun lucru neplăcut,
Tu vei primi sudalme, eu — palme și ciomege.
De-aceea taina asta o port mereu în minte.
Hai, stăruie s-o deie pe Bacchis drept a lui.

CLINIA

Ei, am s-o dau, nici vorbă; cînd stăm așa cum stăm,
Nici nu se poate àltfel.

CLITIPHO

O, Clinia, drag prieten!

CLINIA

Dar ea n-o să se-ncurce?

SYRUS

Vom dăscăli-o bine.

CLITIPHO

Un lucru mă uimește: că ai putut s-o-ndupleci,
Cînd ea își părăsește iubiții, fără milă.

SYRUS

Era în toane bune, aici e toată cheia;
Am dat, adică, peste un militar la ea
Care-i cerșea o noapte; și ea-l juca, rîzînd,
Ca să-i stîrnească jarul, cerîndu-i înfrînare,
Și ca să-și facă-un merit în fața ta cu jertfa-i.
Acuma, vezi, nu cumva să faci vreo neghiobie.
Știi ce dibaci în treburi ca asta-i tatăl tău,
Și eu te știu la rîndu-mi că nu te stăpînești.
De vorbe-acoperite, întorsături de cap,
Suspine, poate-un icnet, un rînjet — te ferește.

CLIPITHO

Pe voie-ți fac.

SYRUS

Ai grijă.

CLITIPHO

Am să te minunez.

SYRUS

(zărind femeile)

Ah, cît ne-au prins de iute femeile din urmă!

CLITIPHO

Şi unde-s?

(Vrînd să se repeadă în întîmpinarea lor.)

Vreau s-o-ntîmpin.

SYRUS

Dar nu mai este-a ta.

CLITIPHO

Ştiu, ştiu; în faţa tatii; acuma...

SYRUS

Nici acum.

CLITIPHO

Îngăduie!

SYRUS

Nu-ngădui!

CLITIPHO

O clipă doar...

SYRUS

Nici una.

CLITIPHO

Cît o salut...

SYRUS

Ci, pleacă, dacă ai minte.

CLITIPHO

Plec.

Și Clinia?

SYRUS

El rămîne.

CLITIPHO

Om norocos!

SYRUS

Întinde-o!

SCENA IV

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS

BACCHIS

(intrînd cu Antiphila și cu însoțitoarele lor; fără să-i vadă pe cei doi bărbați)

Pe Pollux! Antiphila dragă, te laud și te fericesc
Că pe măsura frumuseții știut-ai să te porți mereu,
Și nu mă mir, iau zeii martori, că ești atîta de rîvnită;
Din felul de-a vorbi putut-am de felul tău să-mi fac părerea;
Și-acuma cînd încerc în sine-mi ca să-mi închipui viața ta
Și-a celor ce se țin, ca tine, de oamenii de rînd departe,
Nu mă uimesc văzînd că sînteți ce vreți să fiți, ci nu ca noi;
Căci vouă cinstea vă prieste; iubiții nouă nu ne-o lasă;
Ei ne iubesc și ne răsfață doar pentru frumusețea noastră;
Cînd ea se-ntunecă și piere, le bate inima pe-aiurea;
Și dacă nu prea ne-am dus grija o viață searbădă ne-așteaptă.
Voi, hotărînd să vă petreceți viața toată c-un bărbat
De soiul și de firea voastră, găsit-ați oameni de credință;
De-aceea ca legați în lanțuri vă țineți unii de ceilalți,
Și nici un vînt sau vijelie n-au să vă spulbere iubirea.

ANTIPHILA

Nu știu vorbi de celelalte; ci numai despre mine știu
Că mi s-adapă fericirea din fericirea lui.

CLINIA

(nevăzut și neauzit de Antiphila)

Și eu
Pot spune, dulce Antiphila, că pentru tine-s iară-n țară.
Cît am fost dus, cu ușurință poate necazuri am trecut,
Doar lipsa ta n-am îndurat-o.

SYRUS

Te cred.

CLINIA

Ah, Syrus, nu mai pot!
Mor că nu pot în bună voie de inima-i să mă desfăt.

SYRUS

Și după cum îți știu eu tatăl, cam multă vreme-ai s-o duci greu.

BACCHIS

(văzîndu-l pe Clinia)

Mă-nșel ori tînărul se uită la noi?

ANTIPHILA

Ah, ține-mă, te rog!

BACCHIS

Dar ce ai?

ANTIPHILA

Simt că mor, vai mie! Mă prăbușesc!

BACCHIS

De ce-ai rămas
Buimacă, Antiphila?

ANTIPHILA

Pe Clinia-l văd?

BACCHIS

Pe cine?

CLINIA

Salut, iubito!

ANTIPHILA

Clinia, salut!

CLINIA

Ce faci?

ANTIPHILA

Mă bucur
Că te-ai întors cu bine!

CLINIA

Te strîng în braţe iar,
O, scumpă şi dorită din suflet, Antiphila!

SYRUS

Zic să intrăm; stăpînul de multişor aşteaptă.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

CHREMES, apoi *MENEDEMUS*

CHREMES

Acum se luminează. De ce nu bat în ușa
Vecinului și, primul, să-i spun că i s-a-ntors
Băiatul? Nu-i convine, știu, tînărului treaba;
Dar cînd îl văd pe tată răpus de lipsa lui,
Pot să-i ascund eu nemaisperata bucurie —
Cînd fiul nici n-ar pierde din netăcerea mea?
Nu, cît îmi stă-n putere pe tată-am să-l ajut.
Cum fiul meu de partea prietenului tînăr
Trecut-a, și necazul frățește i-l împarte,
Noi, ca bătrîni, se cade să ajutăm bătrînii.

MENEDEMUS

(ieșind din casă; aparte)

Ori am venit pe lume cu-o jalnică-aplecare
Spre deznădejde,-ori poate e mincinoasă vorba
Că vremea risipește încet-încet mîhnirea;
Gîndindu-mă la Clinia simt zi de zi sporind
În sufletu-mi tristețea; și dacă zăbovește
Mai mult, tot mai fierbinte am să-l doresc și plîng.

CHREMES

(aparte)

Văd c-a ieșit din casă; mă duc să stăm de vorbă.

(Tare.)

Salut, o, Menedemus! Îți dau o veste mare,
Cea mai plăcută veste pe care ți-ai dori-o.

MENEDEMUS

Ai auzit, o, Chremes, ceva de fiul meu?

CHREMES

E sănătos și teafăr.

MENEDEMUS

Și unde-i? Știi?

CHREMES

La mine.

MENEDEMUS

Copilul meu...

CHREMES

El însuși.

MENEDEMUS

...s-a-ntors?

CHREMES

Desigur.

MENEDEMUS

Clinia

Al meu?

CHREMES

Ți-am spus.

MENEDEMUS

Să mergem. Ah, du-mă-n fața lui!

CHREMES

El nu dorește încă să știi că s-a întors,
Și nu vrea să dea ochii cu tine; vina lui
Îl face să se teamă de strășnicia ta.

MENEDEMUS

I-ai spus ce simt acuma?

CHREMES

Nimic.

MENEDEMUS

De ce, o, Chremes?

CHREMES

Nu ți-ar cădea prea bine nici ție și nici lui
Să te arăți un tată supus și iertător.

MENEDEMUS

Nu pot; destulă vreme am fost și aspru.

CHREMEȘ

Ah!
Tu cînd pornești pe-o cale mergi fără socoteală:
Ori te arăți prea darnic, ori prea de tot zgîrcit.
Oricum, încapi în gheara aceluiași necaz.
În primul rînd, pe vremuri, în loc să-ți lași băiatul
Alături de-o femeie care se mulțumea
Cu daruri mici — și toate erau pe placul ei —
L-ai alungat de-acasă; ea, de nevoie,-ncepe
Să își cîștige pîinea cu cel dintîi venit[1].
Azi, cînd de ea te-apropii cu aur greu, ești gata
De cea mai mare jertfă; ori dacă vrei să știi
Cît a-nvățat de bine să jecmănească omul,

[1] Chremes nu se îndoiește că Bacchis — la care se referă — este iubita lui Clinia.

Îți spun c-au însoțit-o mai mult de zece sclave
Cu straie și podoabe; satrap de-ar fi iubitul
Și tot n-ar face față atîtor cheltuieli;
Tu — nicidecum.

MENEDEMUS

La tine-i?

CHREMES

La mine, și-am simțit!
Doar ei și-acelor sclave le-am dat azi-noapte-o cină;
De-ar fi să mai dau una, în sapă-ajung de lemn.
Nu spun mai mult, ci numai cît a băut și cum
Se pricepea la vinuri! „Ăsta-i așa și-așa;
Ăsta-i cam aspru, tată; vezi, altul, mai dulceag."
Mi-am desfundat butoaie, urcioarele — pe toate;
Am stat cu toți în preajmă-i; și asta-i doar o noapte.
Tu ce faci, dacă zilnic te ia la rondăială?
Pe zeii fără moarte, mă-ngrijorez, vecine,
De bunurile tale.

MENEDEMUS

Să facă ce poftește;
S-o ia, să ia, să ardă, să piardă: îi îngădui,
Numai să-l știu acasă.

CHREMES

Ah, dac-așa stă treaba,
Socot c-ar fi mai bine ca el să nu-și dea seama
Că-i lași cu dinadinsul pe mîini agonisita.

MENEDEMUS

Și ce să fac?

CHREMES

Pe Hercle! mai mult decît ai zis:
Dă-i tot ce-i dai prin altul și lasă-te-nșelat

De sclav și prins în cursă; am mirosit, să știi,
Că pun și ei la cale același lucru,-n taină:
Prea șușotesc cu Syrus și sclavul tău băieții,
Își fac pesemne planul. Mai bine-i un talant
Să pierzi în felu-acesta, decît o mină-n alt fel.
Nu despre bani e vorba, ci cum să-i dăruim
Fără ca să ne-mpingem copiii la pierzare.
Din ce bag eu de seamă și îți citesc în suflet,
Ești gata să-ți dai viața și toată-agoniseala
Decît să-l pierzi cu bună știință pe al tău.
Ehei! Ce mai fereastră-i deschizi către risipă,
Și cît de grea povară are să-ți pară viața!
Prea multa-ngăduință aduce prăbușirea.
El o să vrea, pe Hercle! tot ce prin minte-i trece,
Și fără-a ține seama de-i bine, rău — va cere;
Și nu rabzi tu să-ți piară și fiul, și avutul.
De nu-i mai faci pe voie, nimic n-o să-l oprească
Să-ncerce iară calea prin care te-a dat gata:
Va spune că te lasă și pleacă iar în lume.

MENEDEMUS

Găsesc că ai dreptate și adevăru-l spui.

CHREMES

Pe Hercle! toată noaptea o pleoapă n-am închis
Gîndindu-mă în cè fel să te împac cu el.

MENEDEMUS

Dă-mi mîna ta; urmează ce-ai început, o, Chremes!

CHREMES

Sînt gata.

MENEDEMUS

Știi acuma ce te-aș ruga?

CHREMES

Vorbește.

MENEDEMUS

Dac-ai băgat de seamă că umblă să mă-nșele,
Fă-l să se hotărască; țin mult să-i dau ce vrea,
Și vreau din cale-afară să-l văd curînd.

CHREMES

Încerc.
O treabă-n loc m-ar ține: vecinii noștri Simus
Și Crito sînt în sfadă pentr-un hotar de țarini
Și m-au luat arbitru; le spun că ajutorul
Făgăduit deunăzi nu pot să li-l dau astăzi.
Și mă întorc.

MENEDEMUS

Prea bine.

(Rămînînd singur.)

Zei buni și fără moarte!
Ciudată fire-i omul, de judecă și vede
Mai bine ce-i cu altul decît cu sine însuși!
Cînd despre noi e vorba nu cumva ne orbește
Vreo mare bucurie sau vreo tristețe mare?
Vecinul mă cunoaște mai bine decît mine.

CHREMES

(întorcîndu-se)

Sînt liber și sînt gata să-ți dau tot ajutorul;
Întîi îl chem pe Syrus să-l dăscălesc cum știu.
Dar se deschide ușa la mine; du-te-acasă.
Nu cumva să-și dea seama că sîntem înțeleși.

SCENA II

SYRUS, CHREMES

SYRUS

(aparte)

Aleargă și te zbate; fă rost de bani cum știi,
Întinde-i o capcană bătrînului degrabă.

CHREMES

(aparte)

M-am înșelat spunîndu-i că pun ceva la cale?
Îmi pare cam zăbavnic sclavul lui Clinia...[1]
Mai bine c-am dat treaba pe mîna alui meu.

SYRUS

Pe cine-aud?

(Văzîndu-l pe Chremes.)

Vai mie, m-a auzit?

CHREMES

Hei, Syrus!

SYRUS

Eu.

CHREMES

Ce-nvîrtești pe-acolo?

SYRUS

Nimic. Te laud, Chremes,
Că te-ai sculat cu zorii, cînd ai băut...

[1] Text nesigur și lacunar în original.

CHREMES

Puțin.

SYRUS

„Puțin", stăpîne? Iată ce-nseamnă-o bătrînețe
De vultur!

CHREMES

Lasă!

SYRUS

Tare-i plăcută și de duh
Această curtezană.

CHREMES

Așa-i.

SYRUS

Și ție-ți pare?
Pe Hercle! e plină de farmec.

CHREMES

Plină, da.

SYRUS

Nu pentru vremi trecute, dar pentru-a noastră-i bine,
Și nu mă mir de Clinia că-i mort de dragul ei;
Dar are-un tată tare ațos și cîrpănos;
Îl știi? Vecinul nostru. Și dacă nu i-a dat
Un ban, de sărăcie s-a dus de-acasă, bietul.
Știi tu că nu-i minciună?

CHREMES

Cum oare să nu știu?
(Aparte.)
Bun de trimis la moară!

SYRUS

(care l-a auzit)

Cum? Cine?

CHREMES

Mă gîndeam
La sclavul lui...

SYRUS

(aparte)

O, Syrus, de tine m-am temut!

CHREMES

Nu trebuia să-l lase...

SYRUS

Dar ce putea...?

CHREMES

Mă-ntrebi?
Să fi scornit pe dată ceva, o-nșelăciune
De bani aducătoare pentru iubita lui,
Scăpîndu-l fără voie pe-acest bătrîn zgîrcit.

SYRUS

Glumești.

CHREMES

Cam asta, Syrus, ar fi putut să facă.

SYRUS

Să-și fi-nșelat stăpînul? Socoți că-i bine?

CHREMES

Da,
Cînd cere-mprejurarea.

SYRUS

O, minunat!

CHREMES

Așa,
De multe ori înlături cele mai mari necazuri;
L-ar fi păstrat acasă pe unicul lui fiu.

SYRUS

(aparte)

Nu prea-nțeleg de-o spune în glumă sau din suflet,
Dar mă-mboldește parcă să-mi duc la țintă planul.

CHREMES

Acum ce-așteaptă, Syrus? Să-i plece iar băiatul,
Că n-are bani să-și țină iubita cum ar vrea?
De ce nu-i joacă-o festă bătrînului?

SYRUS

De prost.

CHREMES

Poți să-l ajuți tu, Syrus, întru folosul lui.

SYRUS

Eh, pentru mine-i treabă ușoară, dacă-mi ceri;
Nu mă întrece nimeni în astfel de isprăvi.

CHREMES

Să-ți meargă-n plin, pe Hercle!

SYRUS

Și nu mint, nu mă laud.

CHREMES

Dă-i drumul!

SYRUS

Dar îndemnul te rog să ți-l aduci
Aminte, cînd vreodată la fel se va-ntîmpla
Cu fiul tău, căci om e, asemeni celuilalt.

CHREMES

Eu cred că nu se-ntîmplă.

SYRUS

Pe Hercle! și eu cred.
Și ce ți-am spus, nu-nseamnă c-aș fi simțit la el...
Dar dacă, știi... nu merge... Vezi tinerețea lui;
Să știi că, la nevoie, aidoma pot, Chremes,
Să-ți joc o festă.

CHREMES

Dacă va fi nevoie,-atunci
Vom chibzui-mpreună; acuma, hai, la treabă!
(Intră în casă.)

SYRUS

(singur)

Nu l-am crezut în stare de vorbe aurite,
Nici c-ar închide ochii dacă s-ar întîmpla
Să-l pungășesc. Dar cine-a ieșit din casa noastră?

SCENA III

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES

(împingîndu-l afară din casă pe Clitipho)

Ce-nseamnă, ce purtare-i asta? Frumos e, Clitipho, ce faci?

CLITIPHO

Dar ce-am făcut?

CHREMES

Nu strecurași tu mîna-n sînul curtezanei?

SYRUS

(aparte)

S-a dat de gol; sînt mort!

CLITIPHO

Eu, tată?

CHREMES

Să nu zici nu, că te-am văzut.
Cu fapta ta nerușinată ți-ai bătut joc de-acel băiat.
E-o mîrșăvie, ține minte,
Să-ți vină-n casă un prieten și tu să-i ispitești iubita.
Mi te-ai purtat ca un netrebnic...

SYRUS

(aparte)

Adevărat!

CHREMES

Necuviincios.
Mă și temeam, iau zeii martori, de ce putea să mai urmeze.
Doar îi cunosc: îndrăgostiții iau toate fleacurile-n seamă.

CLITIPHO

Dar el știa că nu fac, tată, nimica nelalocul lui.

CHREMES

Mă rog; dar ține-te o vreme depărtișor din preajma lor;
Iubiții multe vor să-și spună: și tu-i împiedici, stînd cu ei.

De pildă, judec după mine; am mulți prieteni, dar nici unul
Nu-mi știe tainele, că nu pot să le spun nimănui pe toate:
La unul, mă oprește cinstea, mă tem, de altul, să nu-i par
Un prost sau om făr' de rușine; cu Clinia, crede-mă,-i la fel.
Menirea noastră-i să-nțelegem și să vedem ce-i de văzut.

SYRUS

(apropiindu-se de Clitipho)

Ce spune?

CLITIPHO

Sînt pierdut!

SYRUS

La rîndu-mi, nu tot așa te-am sfătuit?
N-ai supărat un om de treabă și așezat?

CLITIPHO

(încet, către Syrus)

Da, bine; taci.

SYRUS

Frumos!

CLITIPHO

(tare)

Vai, Syrus, mi-e rușine!

SYRUS

Te cred, și ai de ce; sînt tare
Mîhnit.

CLITIPHO

(încet)

Tu mă ucizi, pe Hercle!

SYRUS

Spun adevăru-adevărat.

CLITIPHO

(către Chremes)

Nu-ți place, văd, să mi-i apropii?

CHREMES

Așa-nțelegi apropierea?

SYRUS

(aparte)

Grozavă treabă; se trădează pîn-a le face rost de bani!

(Tare.)

Măcar că sînt un prost, o, Chremes, vrei să m-asculți?

CHREMES

Și ce să fac?

SYRUS

Cere-i lui Clitipho să plece.

CLITIPHO

Eu? Unde?

SYRUS

Unde vrei, doar pleacă.

Fă o plimbare.

CLITIPHO

O plimbare? Și unde?

SYRUS

Ai atîta loc.
Pe-aici, pe-acolo, unde-ți place.

CHREMES

Dreptate are; zic la fel.

CLITIPHO

(către Syrus)
Să te trăsnească zeii că mă alungi acuma!

SYRUS

Și ție să-ți oprească de-aci nainte mîna!
(Clitipho iese. Către Chremes.)
Ce spui? Ce crezi că va mai face de n-ai să-ți folosești puterea
Ce ți-o dau zeii: să-l povățui, să-l iei din scurt și să-l veghezi?

CHREMES

Mă țin de capul lui.

SYRUS

Și ochii, stăpîne, ține-i tot pe el.

CHREMES

Făgădui.

SYRUS

Bine faci, că mie nu-mi mai ia sfaturile-n seamă.

CHREMES

Dar tu? Ginditu-mi-te-ai, Syrus, la vorba noastră dinainte?
Spune,-ai găsit ceva pe placu-ți sau încă nu?

SYRUS

De-nțelăciune
Vorbești? Da, am găsit la vreme.

CHREMES

Ești de ispravă; povestește-mi.

SYRU

Îți povestesc; dar cum o treabă stîrnește alta...

CHREMES

Spune, Syrus.

SYRUS

E-o ticăloasă curtezana.

CHREMES

Și mie-mi pare.

SYRUS

Nu, de-ai ști...
O fărdelege-a pus la cale. Unei bătrîne din Corint
I-a-mprumutat odinioară o mie drahme de argint.

CHREMES

Pe urmă?

SYRUS

A murit bătrîna, lăsîndu-și fata, încă mică,
În chezășia curtezanei pentru-acei bani.

CHREMES

Aha,-nțeleg!

SYRUS

La noi, de-altminteri, a adus-o; e cea din preajma soației tale.

CHREMES

Urmează.

SYRUS

De la Clinia cere acei bănuți, și-i dă, în schimb, Copila; cere mia-ntreagă.

CHREMES

O cere-ntr-adevăr?

SYRUS

Ei, cum!

Te îndoiești? Așa mi-i planul...

CHREMES

Mă rog, și-acum ce vrei să faci?

SYRUS

Eu? Îl găsesc pe Menedemus; din Caria-i spun c-a fost răpită, Că-i de neam mare și bogată, și cumpărînd-o-ar cîștiga.

CHREMES

Greșești.

SYRUS

Cum oare?

CHREMES

Dacă-n locul lui Menedemus îți răspund: „N-o cumpăr!“ Ce faci?

SYRUS

Bun răspunsul!

CHREMES

Ce-ai spus?

SYRUS

Nu merită-osteneala.

CHREMES

Nu merită?

SYRUS

Deloc, pe Hercle!

CHREMES

Nu te-nțeleg.

SYRUS

Ai să-nțelegi.

(Se face că vrea să plece.)

CHREMES

Stai, nu pleca! De ce se vaită atît de tare ușa noastră?

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

SOSTRATA, CHREMES, CANTHARA, SYRUS

SOSTRATA

(intrînd împreună cu Canthara)

De nu mă-nșeală bietul suflet, cu-acest inel a fost, pe vremuri,
Lăsată-n stradă fata noastră.

CHREMES

Cum tălmăcești cuvîntu-i, Syrus?

SOSTRATA

(către Canthara)

Tu ce zici? Crezi că este-acela?

CANTHARA

Am spus de la-nceput c-a fost
Al ei.

SOSTRATA

Să-l fi văzut mai bine, o, doică!

CANTHARA

Bine l-am văzut.

SOSTRATA

Tu intră-n casă și dă-mi veste de-a isprăvit cu baia fata;
Eu îmi aștept aici bărbatul.

(Canthara iese.)

SYRUS

(către Chremes)

Vrea să-ți vorbească; vezi ce vrea.
Mîhnită-o văd, și nu degeaba; mă tem să aflu.

CHREMES

Ce să aibă?

(Arătînd-o pe Sostrata.)

O să-și dea multă osteneală să-mi spună multe nerozii!

SOSTRATA

Bărbate!

CHREMES

Iată-mă, nevastă!

SOSTRATA

Te căutam.

CHREMES

Atunci, vorbește.

SOSTRATA

În primul rînd îți cer să nu crezi că am făcut ceva-mpotriva Dorinței tale.

CHREMES

Vrei pesemne să cred ce nu e de crezut?
Dar, fie, cred.

SYRUS

(aparte)

Dezvinuirea-i ascunde nu știu ce greșeală.

SOSTRATA

Demult, când am fost grea, ții minte cum fără ocoliș mi-ai spus
Că tu n-o crești, de nasc o fată.

CHREMES

Pricep: tu singură-ai crescut-o
În taină.

SYRUS

(aparte)

Asta-i; cîștigat-am: el — paguba, eu — o stăpînă.

SOSTRATA

(lui Chremes)

Deloc; unei corintiene de treabă i-am încredințat-o
S-o lase unde vrea...

CHREMES

O, ceruri! Ai fost atîta de neghioabă!

SOSTRATA

Vai mie, ce-am făcut?

CHREMES

Mă-ntreabă!

SOSTRATA

De-oi fi greșit, greșit-am, Chremes,
Din neghiobie.

CHREMES

Și de-ai spune că nu-i așa, eu tot aș ști
Că totu-l faci din neghiobie și fără pic de săbuință.
Greșeli peste greșeli, făcut-ai. În primul rînd, dac-ai fi vrut
Să te supui poruncii mele, tu trebuia s-o dai pieirii,
Ci nu făcînd-o,-n vorbe, moartă să-i dăruiești nădejdea vieții;
Mă rog, de-o parte las și milă, și simțămînt de mamă... trec.
Dar stau și mă gîndesc, femeie, de-ai judecat la fapta-ți bine;
Lăsînd-o-n mîinile bătrînei, tu singură-ai sortit copila
Să-și scoată trupul la vînzare ori la mezat să fie scoasă.
Ai zis, pesemne: „Orice soartă e bună, numai să trăiască".
La ce să te aștepți cînd omul nu știe ce e drept și bine?
El spune „bun" și „rău", de-i place, sau „de folos", sau
„păgubos".

SOSTRATA

Mărturisesc: sînt vinovată; mă dau bătută; și te rog
Pe tine, care știi să judeci și poți să ierți, și pe dreptate
Pui mare preț, să dai o mînă de ajutor prostiei mele.

CHREMES

Nici vorbă, am să-ți iert isprava; da-ngăduința mea, Sostrata,
N-aș vrea un sfetnic rău să-ți fie. Întîmple-se orice, urmează
De unde ți-ai lăsat povestea.

SOSTRATA

Eu, bîntuită de eresuri
Și proastă, cînd i-am dat fetița, inelul mi l-am scos din deget,
Rugînd-o să i-l pună-n scutec, ca nu cumva, murind bătrîna,
Să-și piardă fata, cînd va crește, din bunurile noastre partea.

CHREMES

Grozav; el ar fi fost scăparea și-a ta, și-a ei!

SOSTRATA

Iată inelul.

CHREMES

De unde-l ai?

SOSTRATA

Copila-aceea pe care Bacchis a adus-o...

SYRUS

Ha!

CHREMES

Ce spui tu?

SOSTRATA

...intrînd în baie mi l-a dat mie în păstrare.
Dintru-nceput, nu i-am luat seama; dar, cercetîndu-l, dintr-odată
L-am cunoscut și — fugi la tine!

CHREMES

Și-acum, ce crezi de ea, ce bănui?

SOSTRATA

Nimic; da-i cerem să ne spună de unde-l are, dacă asta
S-ar mai putea afla.

SYRUS

(aparte)

Mă-năbuș; nici eu n-aș fi sperat mai mult[1];
Dacă-i așa, e-a noastră fata.

CHREMES

Bătrîna mai trăiește?

[1] Dacă Antiphila era născută liberă, potrivit legilor romane ea nu putea să fie ținută în chezășie de Bacchis.

SOSTRATA

Nu știu.

CHREMES

Dar ce-a făgăduit pe vremuri?

SOSTRATA

Să-mi împlinească, vai, porunca.

CHREMES

Și care-i numele bătrînei, de-o fi s-o căutăm?

SOSTRATA

Philtera.

SYRUS

(aparte)

Chiar ea! Mira-m-ar să nu scape, și eu să nu mă pierd.

CHREMES

Sostrata,
Arată-mi fata!

SOSTRATA

Ce nădejde mi-aprinzi în piept! Și mi-a fost teamă
Să nu fii aprig, ca pe vremuri, cînd mi-ai cerut s-o lepăd,
Chremes.

CHREMES

Cînd te silește-mprejurarea, nu după voia ta te porți.
Acuma mi-aș dori o fată; odinioară — să n-aud!

(Intră în casă împreună cu Sostrata.)

SCENA II

SYRUS

De nu mă-nșeală bietul suflet, sînt tare-aproape de prăpăd,
Atîta mi-i de încolțită oștirea-n luptă; să-i ascund
Măcar bătrînului că Bacchis este-a lui Clitipho iubită.
Ca să-mi mai pun în bani nădejdea și-n vicleșug, nici pomeneală.
Izbînda-i să mă trag în spate cu aripile-acoperite.
Vai, mi-a fost smulsă-o bucățică — cea mai gustoasă — dintre fălci!
Și ce să fac? Și ce să-nchipui? Noi planuri, alte cheltuieli:
E lucrul cel mai greu din lume să cauți și să nu găsești.
Și dacă-ncerc pe calea asta? — E rău. — Pe asta? — Tot la fel.
— Dar poate asta... — Nu se poate. — Ba-i foarte bună! Am prins un fir!
Pe Hercle! azi voi pune mîna pe toți acei bănuți fugari!

SCENA III

CLINIA, SYRUS

CLINIA

Nimic, nimic din clipa asta, nici cel mai mare rău din lume
Nu va putea să mă-ntristeze, atîta sînt de fericit.
Acum mă dau pe mîna tatii, ca om de treabă, cum mă vrea.

SYRUS

(aparte)

De nu m-a păcălit auzul, pricep c-a fost recunoscută.

(Tare.)

Sînt tare bucuros văzîndu-ți dorințele-mplinite, Clinia!

CLINIA

Ah, auzit-ai vestea, Syrus?

SYRUS

Cum altfel? Doar am fost de față.

CLINIA

Și-ai auzit de-o bucurie mai fără seamăn?

SYRUS

Nu, la nimeni.

CLINIA

Ah, să-mi ajute zeii veșnici, nu pentru mine-atît mă bucur,
Cît pentru ea, că-mi pare demnă de preacinstirea tuturor.

SYRUS

Te cred; dar se cuvine-acuma să-mi dai la rîndu-ți ascultare:
Pe Clitipho ne-ar fi mai lesne să-l ajutăm, dacă nu află
Tătîne-său despre iubita-i...

CLINIA

O, Iupiter!...

SYRUS

Stai liniștit.

CLINIA

Pot să mă-nsor cu Antiphila!

SYRUS

Au nu-i așa că-mi tai cuvîntul?

CLINIA

O, Syrus, ce să fac? Mă iartă; sînt fericit!

SYRUS

Te iert, pe Hercle!

CLINIA

Un trai zeiesc ni se vestește.

SYRUS

Cred că degeaba ostenesc.

CLINIA

Vorbește;-ascult.

SYRUS

Ca peste-o clipă să-ți fugă mintea.

CLINIA

Nu, ascult.

SYRUS

Pe Clitipho, ziceam, se cade să-l ajutăm în primul rînd.
Ci dacă tu te-ntorci acasă și-o lași aici, la noi, pe Bacchis,
Bătrînul va-nțelege-ndată că-i e lui Clitipho iubită;
Doar dac-o iei de-aici, ascunsă ca pîn-acum rămîne taina.

CLINIA

Da, Syrus; dar eu văd și piedici în calea-nsurătorii noastre.
Cum să mă uit în ochii tatii? Și ce să-i spun? Tu știi?

SYRUS

Desigur.

CLINIA

Ce-i spun? Și cum să mă dezvinui?

SYRUS

Păi să nu minți: îi povestește
Fără de-nconjur adevărul.

CLINIA

Zici tu?

SYRUS

Arată-i c-o iubești
Și că te-nsori cu ea; și spune-i că-i a lui Clitipho cealaltă.

CLINIA

Frumoasă, bună-nsărcinare și lesne, ah, de dus la capăt!
Și poate-mi ceri să-l fac pe tata să țină totul într-ascuns
De Chremes?

SYRUS

Nicidecum; să-i spună cu limpezime totul...

CLINIA

Hei!
Ești treaz acum și-ntreg la minte? Înseamnă să-i aduci pieirea.
Cum ar putea el, spune, să scape de pedeapsă?

SYRUS

E planul meu, și-i dau cununa, și mă fălesc cu el, adică
Avînd tăria și curajul de-a spune numai adevărul,
Pe amîndoi i-nșel deodată; așa că taică-tău spunîndu-i
Că fiul lui îndrăgostit e de Bacchis — Chremes n-o să-l creadă.

CLINIA

Da, dar așa îmi spulberi, Syrus, nădejdea mea de-nsurătoare;
Iubita mea va socoti-o și nu-mi mai dă pe fata lui.
Dar ție, știu, puțin îți pasă, de vreme ce-l slujești pe altul.

SYRUS

La naiba! Crezi că toată viața am să-i ascund înșelăciunea?
O biată zi, să-i smulg bănuții; atîta cer, nimic mai mult.

CLINIA

Oare-i de-ajuns? Și dacă tata descoperă isprava noastră?

SYRUS

De ce n-aș zice cum zic unii: „Și dacă se dărîmă cerul?"[1]

CLINIA

Mă tem de ce-o să fac.

SYRUS

Ți-e teamă? De parcă nu ți-ar sta-n putere
Să scapi oricînd de-ncurcătură și dai totul în vileag!

CLINIA

Aduceți-mi-o, hai, pe Bacchis!

SYRUS

La vreme tocmai vine-afară.

SCENA IV

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA

BACCHIS

Urît și necinstit din partea lui Syrus să m-aducă-aici
Făgăduindu-mi zece mine, cu jurămînt. Ah, dacă-mi joacă
Vreo festă-acuma, altădată el mult și bine-o să mă roage;
Sau mai degrabă îi făgădui, și ora-l pun să i-o vestească,

[1] Expresie proverbială *(Quid si nunc caelum ruat)*.

Și cînd cu sufletul la gură va-ncepe Clitipho s-aștepte,
Îl joc, la rîndu-mi, stînd acasă, și vai și-amar va fi de Syrus.

CLINIA

(către Syrus)

Ai auzit ce-ți pregătește?

SYRUS

Și crezi c-o spune-n glumă? Nu;
Mi-o face, dacă nu iau seama.

BACCHIS

Dorm toți; să-i scutur nițeluș.
Ascultă Phrygia, auzit-ai de casa unuia Charinus?

PHRYGIA

Am auzit.

BACCHIS

Nu-i prima,-n dreapta, după aceste case?

PHRYGIA

Da.

BACCHIS

Dă zor; acolo-l preacinstește pe Dionysos militarul...

SYRUS

(aparte)

Ce i-a trăsnit?

BACCHIS

Dă zor și spune-i că sînt ținută-aici cu sila,
Dar am să-i trag cumva pe sfoară și-n scurtă vreme vin să-l văd.

SYRUS

(încet)

Ah, sînt pierdut!

(Tare.)

O clipă, Bacchis! Unde-o trimiți pe slujitoare? Oprește-o!

BACCHIS

(către Phrygia)

Du-te!

SYRUS

Ai bănuții de-o parte puși.

BACCHIS

Atunci, rămîn.

SYRUS

Curînd îi capeți.

BACCHIS

Cum ți-e voia. Nu te zoresc.

SYRUS

Dar știi ce vreau?

BACCHIS

Ei, ce?

SYRUS

Să treci la Menedemus cu tot alaiul de femei.

BACCHIS

Ce pui, tîlharule, la cale?

SYRUS

Eu? Bat arginții pentru tine.

BACCHIS

Mă crezi pesemne-atit de proastă să cad în cursă?

SYRUS

N-avea teamă.

BACCHIS

Și nu mai am cu tine treabă?

SYRUS

Deloc; și capeți ce-i al tău.

BACCHIS

Să mergem!

SYRUS

După mine.

(Strigînd spre interiorul casei lui Menedemus.)

Dromo!

DROMO

(apărînd în ușă)

Cine-a strigat?

SYRUS

Eu, Syrus.

DROMO

Ce-i?

SYRUS

Vreau să mi-o treci la voi pe Bacchis, cu toate slujnicele, iute!

DROMO

Și pentru ce?

SYRUS

Nu te privește; le treci și lucrurile,-auzi?
Plecînd la voi, bătrînul crede că-și micșorează cheltuiala.
Nici pe departe nu-și dă seama ce scump plăti-va pîn' la urmă.
Tu, din ce știi, nu știi nimica; fii om deștept.

DROMO

Am să fiu mut.

SCENA V

CHREMES, SYRUS

CHREMES

Să mă iubească zeii! Îl plîng pe Menedemus
Văzînd că se abate asupra lui prăpădul.
Să saturi o femeie ca ea, și toată casa-i!
La început, o vreme, el n-are să prea simtă
Atît de bucuros e că i s-a-ntors băiatul.
Dar cînd își va da seama că zilnic cheltuiește
Fără de socoteală și fără de sfîrșit,
Dori-va, cred, să-i plece a doua oară fiul.
Da'l văd pe Syrus.

SYRUS

(aparte)

Iată-mi bătrînul.

CHREMES

Syrus!

SYRUS

Eu!

CHREMES

Ce mai e nou?

SYRUS

Cu tine voiam să mă-ntîlnesc.

CHREMES

Te-ai învoit, îmi pare, de-a bine cu vecinul.

SYRUS

A, treaba dinainte...? Zis și făcut, pe Hercle!

CHREMES

Pe cinstea ta?

SYRUS

Pe cinste!

CHREMES

Ah, nu mă pot opri
Să te mîngîi pe creștet[1]! Apropie-te, Syrus;
Cu inima curată, mă jur, te răsplătesc.

SYRUS

De-ai ști ce mai ispravă prin minte mi-a trecut!

[1] Exemplu cuasi unic de manifestare a dragostei stăpînului față de un sclav, neobișnuit în comediile antice.

CHREMES

Te amăgești, pe Hercle! crezînd c-a ta-i isprava.

SYRUS

Ba nu; e adevărul.

CHREMES

Hai, povestește!

SYRUS

Clinia
I-a spus lui Menedemus că Bacchis e iubita
Lui Clitipho al nostru, și-a luat-o, i-a mai spus,
În casa lor, de teamă că bănui tu ceva.

CHREMES

Grozav!

SYRUS

Dar spune-mi...

CHREMES

Tare-i grozav!

SYRUS

Și dac-ai ști...
Da', rogu-te, ascultă urmarea-nșelăciunii:
I-a mai vorbit, pe Hercle! că ți-a văzut copila;
Că ea, cu frumusețea-i, l-a fermecat, și vrea
Să-i ceară mîna.

CHREMES

Fata descoperită?

SYRUS

Ea;

Soție și-o dorește.

CHREMES

Cum vine asta, Syrus?

Nu mai pricep nimica.

SYRUS

Uf! nu prea-ți merge mintea.

CHREMES

Se poate.

SYRUS

Pregătește bănuții pentru nuntă,

Veșminte, giuvaeruri... Pricepi?

CHREMES

Să i le cumpăr?

SYRUS

Așa.

CHREMES

Dar nu-i dau fata și nici nu i-o făgădui.

SYRUS

De ce nu?

CHREMES

Ce-ntrebare! Un om ca el...

SYRUS

Cum vrei.

N-aș spune să i-o dărui cu-adevărat, ci numai

Să te prefaci.

CHREMES

Eu nu pot și n-am să mă prefac;
Urzește tot, dar nu mă vîrî-n urzeala ta.
Cînd nu vreau să-i dau fata, de ce să i-o făgădui?

SYRUS

Credeam...

CHREMES

Nici pomeneală!

SYRUS

Grozav o ticluisem;
Știi că-nceput-am treaba la stăruința ta.

CHREMES

Adevărat.

SYRUS

De altfel, eu unul cred că judeci
Și drept și bine, Chremes.

CHREMES

Dorința mea cea mare-i
Să duci la capăt totul, ci doar pe altă cale.

SYRUS

Da, fie; am s-o caut. Cit despre banii-aceia
Pe care-i datorează copila ta Bacchidei,
Se cer plătiți pe dată; n-ai să te-ascunzi și-acuma
În dosul unor vorbe: „Ce-mi pasă? Mi-a dat mie?
Eu am cerut? Bătrîna nu m-a-ntrebat, și totuși
Mi-a zălogit copila.“ Se pare că: „Adesea
Dreptatea cea mai mare e-o mare nedreptate“.

CHREMES

Eu n-am s-o fac.

SYRUS

De-altminteri, nu ți-ai găsi iertarea;
Te știe toată lumea de treabă și avut[1].

CHREMES

Îi duc eu însumi banii.

SYRUS

Mai bine-nsărcinează-l
Pe fiul tău.

CHREMES

Cum asta?

SYRUS

Se bănuie c-ar fi
Îndrăgostit de Bacchis.

CHREMES

Da, și?

SYRUS

Are să pară
Demn de crezare totul dacă i-ar da el banii;
Iar eu îmi duc mai lesne la capăt planul meu...
Dar iată-l; adă banii.

CHREMES

Mă-ntorc într-o clipită.
(Iese.)

[1] Text și sens nesigure.

SCENA VI

CLITIPHO, SYRUS

CLITIPHO

(aparte)

Cea mai ușoară treabă îți pare grea povară
Cînd n-o faci cu tot dragul; la fel plimbarea mea,
Deși odihnitoare, pe mine m-a sleit;
Și-acum mi-e tare teamă să nu fiu alungat
De-aici a doua oară, pînă s-o văd pe Bacchis.

(Zărindu-l pe Syrus.)

Zeițele și zeii, cîți or fi ei, cu toții
Să te trăsnească, Syrus, cu planurile tale!
Tu pui mereu la cale și născocești mereu
Ceva, și mă tot chinui.

SYRUS

Ci du-te unde meriți!
Pierzării mă dăduseși cu nebunia ta![1]

CLITIPHO

Rău că n-a fost aievea; o meritai.

SYRUS

Așa?
O meritam? Mă bucur că astfel îmi vorbești
Nainte să ai banii de care-am făcut rost.

CLITIPHO

Dar ce vrei, ce pot spune? Te-ai dus și mi-ai adus
Iubita, și n-am dreptul nici s-o ating măcar!

[1] Syrus face, probabil, aluzie la imputările aduse de Chremes în actul al treilea (începutul scenei III), în legătură cu libertatea pe care și-o luase Clitipho față de Bacchis (p. 250—251).

SYRUS

Uitată-i supărarea. Dar știi tu unde-i Bacchis
Acum?

CLITIPHO

La noi.

SYRUS

De unde!

CLITIPHO

Dar unde,-atunci?

SYRUS

La Clinia.

CLITIPHO

Vai mie!

SYRUS

Fii pe pace; te duci la ea cu banii
Făgăduiți.

CLITIPHO

Ce glumă! Și cine-i...?

SYRUS

Tatăl tău.

CLITIPHO

Tu îți bați joc de mine.

SYRUS

Să judeci după fapte.

CLITIPHO

Ah, mor de fericire! Ah, Syrus, te iubesc!

SYRUS

Dar, iată,-ți vine tatăl: să nu te-arăți uimit,
Nu-ntrebi de ce-a făcut-o; și să vorbești puțin.

SCENA VII

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS

CHREMES

Unde-mi găsesc băiatul?

SYRUS

(încet, către Clitipho)

„Aici."

CLITIPHO

Aici sînt, tată.

CHREMES

(către Syrus)

I-ai spus despre ce-i vorba?

SYRUS

I-am spus aproape tot.

CHREMES

(către Clitipho)

Primește-i și du-i banii.

SYRUS

(către Clitipho)

Ce stai ca bolovanul?
De ce nu-i iei?

CLITIPHO

Ah, dă-mi-i!

SYRUS

Hai, repede, pe-aici.

(Către Chremes.)

Să nu te miști, stăpîne, din loc pînă ne-ntoarcem;
N-avem nici o pricină să-ntîrziem alături.

(Iese împreună cu Clitipho.)

CHREMES

I-am și dat zece mine curate fetei mele,
Să aibă de-ale gurii și pentru cheltuială,
Și am să-i dau mai multe pentru găteala ei,
Și mai încolo, iarăși, ca zestre, doi talanți.
Atîtea ciudățenii și nedreptăți cunoaștem!
Las treburile vraiște ca să găsesc un ins
Să-l pricopsesc cu munca și-agonisita mea!

SCENA VIII

MENEDEMUS, CHREMES

MENEDEMUS

(către fiul său, care rămîne încasă)

Azi dintre toți părinții sînt cel mai fericit
Văzîndu-te, copile, că ți-ai venit deplin
În fire.

CHREMES

(aparte)

Se înșeală!

MENEDEMUS

Te căutam, o, Chremes!
Ci scapă-ne pe mine, și fiul meu, că poți.

CHREMES

Ce vrei să fac?

MENEDEMUS

Tu astăzi ți-ai regăsit copila.

CHREMES

Urmează.

MENEDEMUS

De soție vrea Clinia să i-o dărui.

CHREMES

Ce om ești tu, bătrîne?

MENEDEMUS

Cum?

CHREMES

Ai uitat, se vede,
Cum că-ntre noi vorbisem de-o înșelătorie
Care să-i dea putința să-ți stoarcă bani.

MENEDEMUS

Da, știu.

CHREMES

Acum el asta face.

MENEDEMUS

Hei, Chremes, ce vorbești!
Dar, în sfîrșit, femeia din casa mea-i iubita
Lui Clitipho al vostru.

CHREMES

Zic ei, și tu îi crezi.
Și spun că se însoară ca, după ce-i îngădui,
Să-i dărui bani de straie, podoabe și-alte lucruri.

MENEDEMUS

Ca să le dea, nici vorbă, miresei lui.

CHREMES

Nici vorbă:
I le va da!

MENEDEMUS

Vai mie, m-am bucurat degeaba!
Primesc, cu toate astea, decît să-l pierd din nou.
Ce-i spun din parte-ți, Chremes, ca nu cumva să simtă
Că-i simt înșelăciunea și să se necăjească.

CHREMES

Ah, să se necăjească? Ești tare slab

MENEDEMUS

Ei, lasă;
Am început, ajută-mi să-nchei cu bine treaba.

CHREMES

Îi spui c-ai stat de vorbă cu mine despre nuntă.

MENEDEMUS

Așa îi spun; pe urmă?

CHREMES

Că-s binevoitor
Și ginerele-mi place; ba spune-i, dacă vrei,
Că i-am făgăduit-o...

MENEDEMUS

E tocmai ce doream!

CHREMES

...ca el să-ți ceară banii pe dată, cum vrei tu,
Și să i-i dai pe dată.

MENEDEMUS

I-i dau.

CHREMES

Și-n scurtă vreme,
După cum văd eu treaba, slei-te-va de tot.
Fie ce-o fi, dă-i totuși cu grijă și măsură,
Dacă ai minte.

MENEDEMUS

Bine.

CHREMES

Hai, du-te; vezi cît cere.
Dacă mai ai nevoie de mine, sînt acasă.

MENEDEMUS

Te caut; să ai știre de tot ce săvîrșesc.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

MENEDEMUS, apoi *CHREMES*

MENEDEMUS

(singur)

Eu nu mă cred, iau zeii martori, un om viclean și nici isteț;
Dar cît mă-ntrece bunul Chremes — îndrumătorul, ajutorul,
Sfătuitorul meu! La mine, oricum i-ai zice unui prost:
Butuc, buștean, greoi ca plumbul, asin — grozav se potrivește:
La el — nimic; căci fără nume și unică-i e neghiobia.

CHREMES

(către soția sa, aflată în casă)

Hai, nu mai plictisi, nevastă, măriții zei cu mulțumiri
Că ți-ai putut găsi copila, și nu-i mai crede-asemeni ție,
Că nu pricep, ca tine,-o vorbă de nu le-o spui de mii de ori.

(Sieși.)

De ce tot zăbovește-acolo și nu mai vine fiul meu?

MENEDEMUS

Hei, cine zăbovește, Chremes?

CHREMES

A, Menedemus, te-ai întors?
Ai apucat să-i dai lui Clinia răspunsul meu?

MENEDEMUS

Cu de-amănuntul.

CHREMES

Şi el?

MENEDEMUS

S-a bucurat, ca omul nerăbdător să se însoare.

CHREMES

Haha!

MENEDEMUS

Ce ai de rîzi?

CHREMES

Pe Hercle! îmi vine-n minte vicleşugul Sclavului meu.

MENEDEMUS

Aşa!

CHREMES

Cum ştie să plăsmuiască-un chip de om!

MENEDEMUS

Tu crezi că se preface Clinia?

CHREMES

O, da!

MENEDEMUS

Şi eu credeam la fel.

CHREMES

Ce pișicher!

MENEDEMUS

Îți vei da seama c-așa stă treaba cunoscînd
Ce-a mai urzit.

CHREMES

Ce spui?

MENEDEMUS

Ascultă.

CHREMES

Așteaptă: vreau întîi să știu
Cît ai pierdut; spunînd pesemne că-i dau băiatului copila,
Te-a asurzit pe dată Dromo cerînd pentru mireasă daruri:
Veșminte-alese, giuvaeruri și slujnice — ca să scoți banii.

MENEDEMUS

Nu, nu.

CHREMES

Cum nu?

MENEDEMUS

Zic nu, pe Hercle!

CHREMES

Și nici băiatul?

MENEDEMUS

Nici el, Chremes.
Un singur lucru cere Clinia și-atît: să facem astăzi nunta.

CHREMES

De necrezut; mă uluiește. Dar Syrus? Nici el n-a...?

MENEDEMUS

Nimic.

CHREMES

Nu mai pricep.

MENEDEMUS

E de mirare; știam că le pricepi pe toate.
Dar Syrus, ah, atît de bine l-a plăsmuit pe fiul tău,
Că prea puțin mai părea Bacchis iubita bietului de Clinia.

CHREMES

Și ce-a făcut?

MENEDEMUS

A sărutat-o, a strîns-o... Ei, dar astea-s fleacuri!

CHREMES

Și cum s-a mai putut preface?

MENEDEMUS

Ehei!

CHREMES

Îmi spui?

MENEDEMUS

Ascultă bine:
Păstrez în fundul casei mele o cămăruță mai dosită;
A dus un pătucean acolo, cu așternut și-nvelitoare.

CHREMES

Și după asta? Mai departe.

MENEDEMUS

S-a dus și Clitipho de grabă.

CHREMES

El singur?

MENEDEMUS

Singur.

CHREMES

Vai, mi-e teamă!

MENEDEMUS

Iar Bacchis l-a urmat pe dată.

CHREMES

Ea singură?

MENEDEMUS

Doar ea.

CHREMES

Vai mie!

MENEDEMUS

Intrînd, au pus zăvorul.

CHREMES

Ah!

Și, spune,-au fost văzuți de Clinia?

MENEDEMUS

Da' cum să nu? Eram alături.

CHREMES

Deci Bacchis e iubita fiului meu; sînt mort!

MENEDEMUS

De ce?

CHREMES

În zece zile rămîn pe drumuri.

MENEDEMUS

Cum?

Te supără-ajutorul dat prietenului?

CHREMES

Nu;

Ci prietenei.

MENEDEMUS

Doar dacă-i așa!

CHREMES

Te îndoiești?

Ce om, fără să-i pese, crezi tu că ar putea
Să vadă cum iubita-i, sub ochii lui...

MENEDEMUS

Oho!

De ce nu, cînd mă trage pe sfoară mai ușor?

CHREMES

Mă iei în rîs, pe merit. A mea e toată vina;
Doar ei mi-au dat prilejuri și le ghicesc urzeala;

Am fost ca bolovanul. Să nu-i pricep! Vai mie!
Dar nici ei n-au să scape, de n-oi muri, prea ieftin.
Ba chiar...

MENEDEMUS

De ce te zbuciumi? Au nu te ocrotești?[1]
Au pilda mea n-ajunge?

CHREMES

Mînia, Menedemus,
M-a scos de tot din pepeni.

MENEDEMUS

Tu să vorbești așa!
Nu te-nroșeai dînd sfaturi la alții: să se poarte
Mai înțelept — cînd nu poți să te ajuți pe tine?

CHREMES

Și ce să fac?

MENEDEMUS

Ce mie mi-ai spus că n-am făcut:
Să-și vadă-n tine tatăl; oricînd și fără teamă
Să-ți spună ce-l frămîntă, să-ți ceară, să te roage,
Să nu te ocolească bătînd la alte inimi.[2]

CHREMES

Ba nicidecum, mai bine să plece-n lumea largă,
Decît, în desfrînarea-i, să-și ruineze tatăl;
Că de-oi plăti într-una cît vrea să risipească,
Ajung să trag cu sapa, ca mîine, pe ogor.

---

[1] Același sfat, în aceiași termeni, i l-a dat și Chremes lui Menedemus în actul întîi (p. 213).
[2] Vezi actul întîi, scena I (p. 218).

MENEDEMUS

Așa, numai necazuri ai să culegi, ia seama!
Acuma nu te-ndupleci, dar ai să-l ierți cîndva,
Și nu va fi mai lesne.

CHREMES

Prea sufăr mult!

MENEDEMUS

Cum vrei!
Dar ce spui de unirea copiilor? Nutrești
Alt gînd?

CHREMES

De fel, și neamul, și ginerele-mi plac.

MENEDEMUS

Ce zestre-i spun lui Clinia că dărui fiicei tale?
Au te codești?

CHREMES

Ce zestre?

MENEDEMUS

Da.

CHREMES

Ah!

MENEDEMUS

Nu te sfii,
De-o socotești prea mică; nu zestrea ne frămîntă.

CHREMES

Îmi știu puterile, și nu pot să-i dau mai mult de doi talanți;
Dar dacă vrei să-mi scapi avutul, pe mine, fiul să mi-l scapi,
Te rog să-i spui c-am dat copilei tot ce-am avut.

MENEDEMUS

Cum vine asta?

CHREMES

Arată-te uimit, și-ntreabă-l, să-ți spună el din ce pricină
Fac astă treabă.

MENEDEMUS

Dar, pe Hercle! nu-mi lămuresc pentru ce-o faci.

CHREMES

Vreau să-i înfrîng nerușinarea și aplecarea-i spre dezmăț,
Și vreau să-l fac să nu mai știe pe care parte să se zbată.

MENEDEMUS

Ce toană-i asta?

CHREMES

Ah, mă lasă să fac ce știu.

MENEDEMUS

Te las. Așa
Vrei tu?

CHREMES

Așa.

MENEDEMUS

Mă rog!

CHREMES

Trimite-l pe-al tău să-și caute mireasa.

(Menedemus iese.)

Pe-al meu l-oi duce cu dojana, ca pe copii, spre calea dreaptă.
Cît despre Syrus, dacă zeii mă lasă-n viață, am să-i trag
O chelfăneală, să-și aducă și peste ani și ani aminte,
Să mă mai creadă și-altădată batjocura și hazul lui!
Nici unei văduve, pe Hercle! n-ar fi avut curaj să-i facă
Ce mi-a făcut el mie astăzi.

SCENA II

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS

CLITIPHO

(intrînd împreună cu Menedemus și urmat de Syrus)

E cu putință, Menedemus,
Ca tatăl meu să mă azvîrle din sufletu-i cu-atîta grabă?
Și ce-am făcut? Ce mare crimă am săvîrșit eu, păcătosul?
Un fleac!

MENEDEMUS

Văd bine că te doare și te mîhnește hotărîrea-i;
Dar sînt mîhnit și eu asijderi și nu-nțeleg nimic, și-ți cer
Măcar de-un lucru să ții seama: că-ți vreau tot binele, din suflet.

CLITIPHO

Spuneai că-aici e tata.

MENEDEMUS

Iată-l.

(Se îndepărtează.)

CHREMES

Ce vină, Clitipho, mi-aduci?
Silit de tine, de prostia-ți am săvîrșit ceea ce știi.
Văzînd că-ți piere judecata și că alergi în primul rînd
După plăcerile de-o clipă, fără-a scruta în viitor,
Mi-am pus la adăpost averea, ca nu cumva s-o risipești.
Din vina ta nu-ți dau nimica din partea cuvenită ție;
Găsit-am mîinile cinstite în grija căror am trecut-o.
Tu vei putea mereu să judeci de-ai fost nerod, agonisindu-ți
Și straiele, și de-ale gurii, și adăpostul...

CLITIPHO

Vai, vai mie!

CHREMES

Și n-am să văd că-ți șterpelește femeia-aceea moștenirea.

SYRUS

O, de-aș pieri! Ce mai furtună, eu, blestematul, am stîrnit!

CLITIPHO

Pe Hercle! vreau să mor.

CHREMES

Învață, în primul rînd, cum să trăiești.
Pe urmă, de nu-ți place viața, încearcă leacul celălalt.

SYRUS

Stăpîne, pot...?

CHREMES

Vorbește.

SYRUS

Fără pedeapsă?

CHREMES

Spune.

SYRUS

Ce sminteală
Mai e și asta: eu port vina, și-l pedepsești pe el?

CHREMES

Ajunge!
Tu n-ai amestec; nu te-nvinui pe tine, Syrus; nici altar[1],
Nici apărare să nu-ți cauți.

SYRUS

Ce pui la cale?

CHREMES

Supărat
Nu-s nici pe tine,
(îl arată pe Syrus; apoi pe Clitipho)
nici pe tine; nici voi pe mine să nu fiți.
(Iese.)

SYRUS

Ah, a plecat? Și vream să spună...

CLITIPHO

Ce?

SYRUS

Unde-mi caut eu mîncarea,
Dacă ne leapădă pe drumuri; că tu mănînci la sora ta.

[1] Altarele erau, ca și templele, locuri de refugiu pentru cei urmăriți sau învinuiți.

CLITIPHO

Ah, Syrus, am ajuns vai mie să mă-nspăimînt că mor de foame!

SYRUS

Ca să trăim, avem nădejdea...

CLITIPHO

Ah, care?

SYRUS

...poftei de mîncare.

CLITIPHO

Glumești cînd treaba-i serioasă, în loc să mă ajuți cu sfatul?

SYRUS

Ba serios am judecat-o de cînd a spus-o tatăl tău;
Și după cîte bag de seamă...

CLITIPHO

Vorbește.

SYRUS

Nu mă-nșel prea mult.

CLITIPHO

În ce privință?

SYRUS

Cred că nu ești copilul lor.

CLITIPHO

Ce-i asta, Syrus?
Ori te-ai prostit?

SYRUS

Eu spun ce trece prin capul meu; tu, hotărăşti.
Cînd nu te-avea decît pe tine, cînd nici o altă bucurie
Nu cunoştea, erai pe placu-i şi îţi făcea pe plac; iar astăzi,
Cînd ei şi-au regăsit copila, pentru-un nimic, te-aruncă-n stradă.

CLITIPHO

Adevărat.

SYRUS

Doar nu-ţi închipui că-i furios de-atîta vină?

CLITIPHO

N-aş crede.

SYRUS

Altă socoteală: o mamă-acoperă greşeala
Fiului său, şi-l scapă-ntr-una de aspra tatălui pedeapsă;
A ta, nu mişcă.

CLITIPHO

Ai dreptate. Şi ce-mi rămîne de făcut?

SYRUS

Întreabă, stai cu ei de vorbă; şi-ţi dau pe faţă adevărul.
Dacă mă-nşel, poţi să-i îndupleci, să le-ntorci inima spre tine,
Sau afli al cui eşti.

CLITIPHO

Bun sfatul; alerg la ei.
(Iese.)

SYRUS

(singur)

Mă fericesc
De gîndul meu; nentemeiată, știu bine, fi-va bănuiala,
În schimb afla-va cum și-n cè fel îl poate tatăl lui ierta.
Pesemne-i cere să se-nsoare, ah, fără-ai mulțumi lui Syrus!
Dar ce se-ntîmplă? Da, bătrînul! O iau din loc; după ce-a fost,
M-ar și mira să nu mă-nșface. Mă duc la bunul Menedemus;
Mi-l fac apărător, pe Hercle! că n-am încredere-n bătrîn.

(Iese.)

SCENA III

SOSTRATA, CHREMES

SOSTRATA

De nu iei seama, o, bărbate, împingi băiatul la prăpăd;
Și, drept ți-oi spune, mă și mir.
Cum a putut să-ți dea prin minte o neghiobie-atît de mare.

CHREMES

Aceeași ai rămas, femeie! O dată-n viață n-am putut
Să iau o hotărîre, fără să-mi fii potrivnică, Sostrata!
Și dacă-ntreb cu ce greșit-am și pentru ce te-mpotrivești
Cu-atîta-nverșunare, nu știi să-mi spui, neroado!

SOSTRATA

Eu, nu știu...?

CHREMES

Ba știi, ca să nu-ncepem iară ciorovăiala dinainte!

SOSTRATA

Ah, ești nedrept că-mi astupi gura, cînd știi cît de-nsemnată-i treaba.

CHREMES

Nu ți-o astup nicicum; vorbește! Dar fac, pe Hercle! tot ce-am spus.

SOSTRATA

Tot faci?

CHREMES

Mă jur!

SOSTRATA

Tu nu-ți dai seama ce rău pricinuiești? Se crede Prunc părăsit băiatul nostru.

CHREMES

Cum? „Părăsit", ai spus?

SOSTRATA

Întocmai, Bărbate.

CHREMES

Eh, mărturisește!

SOSTRATA

Dă sfatul ăsta la dușmani! Cum să mărturisesc că nu e, cînd bine știu că-i fiul meu?

CHREMES

Ți-e teamă,-atunci, că nu poți face, cînd vrei, dovada că-i al tău?

SOSTRATA

Pentru că mi-am găsit copila?

CHREMES

Nu; altul e, mai bun, temeiul: Pentru că-ți seamănă la fire;

Poți dovedi ușor c-al tău e, cînd e croit asemeni ție,
Cînd n-are un cusur băiatul pe care să nu-l ai și tu,
Cînd nimeni alta decît tine n-ar fi născut un fiu ca el.
Dar iată-l; serios de-a bine. Văzîndu-l, crezi că-i cineva.

SCENA IV

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES

CLITIPHO

De-a fost o vreme, dragă mamă, cînd mă priveai cu bucurie,
Și mă numeai de bună voie copilul tău, te rog frumos
Să-ți amintești de vremea-aceea și-n jalea mea să mă ajuți;
Te rog, și-ți cer, și vreau, pe Hercle! să-mi spui cine-s părinții mei.

SOSTRATA

Te rog și eu, copile dragă, să nu te mai gîndești că-ai fi
Străin de noi.

CLITIPHO

Dar sînt.

SOSTRATA

Vai mie! Ce vorbe ies din gura ta!
Să ne-nchizi ochii, lui și mie, așa cum ești al meu și-al lui;
Și dacă mă iubești, fă bine și nu mai spune-aceste vorbe!

CHREMES

Dacă te temi de mine, cată să nu mai fii ce ești.

CLITIPHO

Ce sînt?

CHREMES

Îți spun, să știi: om de nimica, risipitor, destrăbălat,
Mîncău și trîntor ești; mă crede, și crede-mi că ești fiul nostru.

CLITIPHO

Tu nu-mi vorbești ca un părinte.

CHREMES

Nu, ai țîșnit din capul meu,
Cum, cică, s-a născut Minerva din al lui Iupiter; și-acesta
Nu-i un temei să-ndur necinstea purtării tale dezmățate.

SOSTRATA

Feri-ne-or zeii!

CHREMES

Nu știu zeii ce fac; dar eu am să veghez.
Tu cauți, văd, ce ai: părinții; dar ce-ți lipsește, nu prea cauți:
Să faci pe voia mea de tată păstrînd averea greu muncită,
Ci nu sub ochii mei s-o spulberi cu-nșelăciuni... Mă rușinez
Să spun în fața mamei tale cuvîntu-acela ticălos[1];
Tu nu te-ai rușinat de faptă.

CLITIPHO

Mi-e scîrbă de purtarea mea!
Și mi-e rușine, drag părinte. Și nu știu cum să-mi caut pacea.

SCENA V

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA

MENEDEMUS

Urît și rău din cale-afară se poartă Chremes cu băiatul;
Neomenește; vreau, de-aceea, să-i potolesc și să-i împac.
Da'i văd pe toți.

CHREMES

Hei, Menedemus, de ce nu ți-ai trimis băiatul,
Și nu-ntărești ce-am spus de zestre?

[1] Cuvîntul, cu aluzie la Bacchis, era *scortum (stîrfă)*, pe care romanii nu îl rosteau niciodată în prezența soțiilor lor.

SOSTRATA

Bărbate dragă, să nu faci
Una ca asta!

CLITIPHO

Dă-mi iertare, o, tată scump!

MENEDEMUS

Ascultă-l, Chremes;
Înduplecă-te!

CHREMES

Eu, Bacchidei, să-i dau cu voia mea strînsura?
Nu!

MENEDEMUS

Asta n-om îngădui-o!

CLITIPHO

O, dă-mi iertare, dacă ții
La viața mea!

SOSTRATA

Ci iartă-l, Chremes!

MENEDEMUS

Hai, Chremes, lasă-te clintit!

CHREMES

Uf! ce să fac? Nu se mai poate să merg pe calea dinainte.

MENEDEMUS

Nu faci decît ce se cuvine.

CHREMES

Dar iată cum și ce doresc,
Și negreșit vreau să-mplinească.

CLITIPHO

Orice vrei, tată; poruncește!

CHREMES

Ei bine,-ai să te-nsori.

CLITIPHO

O, tată!...

CHREMES

Nu, nici o vorbă!

SOSTRATA

Las' pe mine;
Se va-nsura.

CHREMES

Dar el nu zice.

SOSTRATA

Vai! Clitipho, mai stai pe gînduri?

CHREMES

Eh, cum poftește!

SOSTRATA

Se supune.

MENEDEMUS

E-o treabă grea, de n-o cunoști;
Dar după ce-o cunoști, îți pare ușoară.

CLITIPHO

Tată, mă supun.

SOSTRATA

Îți dau, băiete, pe odrasla lui Phanocrates: e frumoasă,
Și cred că o să-ți fie dragă.

CLITIPHO

Roșcata ceea pistruiată,
Cu ochi ceaciri, și gură mare și nas sucit? Nu, n-o iau, tată!

CHREMES

Ha! Face nazuri! Ca un strașnic cunoscător!

SOSTRATA

Îți dau pe alta.

CLITIPHO

Nu, dacă-i vorba de nevastă, am eu pe una care-mi place.

CHREMES

Mă bucur, fiule!

CLITIPHO

Pe fata lui Archonides.

SOSTRATA

Bună fată!

CLITIPHO

Ar mai rămîne, tată...

CHREMES

Spune.

CLITIPHO

Să-l ierți pe Syrus; pentru mine
El a făcut...

CHREMES

Iertat să fie!

CHOREGUL

Cu bine și, aplaudați!